

uz pomoć kojih etnometodologija pridonosi našem razumijevanju pravovaljanog zaključivanja, koristeći se opisima interakcija koje se razvijaju u sudnicama. Naročito interesantna je Sacksova rasprava na temu institucionaliziranog znanja, njegove kategorizacije, te praktičnog rada, a koje autor ilustrira metodama koje koriste policijski časnici u postupcima sa osumnjičenima. Slijedi, zatim, Bittnerova studija o policijskoj diskreciji, u slučajevima uhićenja mentalno oboljelih osoba. Na kraju, Lynch, Livingstone i Garfinkel nam prezentiraju tekst o produkciji znanstvenog znanja, u laboratorijskim uvjetima.

U cijelosti, ova antologija je svakako značajan doprinos u suvremoj sociologiji, posebno među novijim istraživačkim orijentacijama. Premda je Coulter na jednom mjestu sakupio veoma različite tekstove, u sadržajnom smislu, ipak nas generalan dojam upućuje na ocjenu o zbiru interesantnih empirijskih i teorijskih rasprava. One će svakako bitno utjecati na efekte etnometodoloških istraživanja u području društvenih znanosti, posebno onih sociološke usmjerenosti. Budući se tu nalazi i spomenuta opširna bibliografija, koja nesumnjivo može olakšati sociolozima snalaženje u području niza posebnih znanstvenih (socioloških) disciplina, koje je moguće razvijati i u našim društvenim uvjetima, smatramo poželjnim ovu antologiju nabaviti u našim stručnim knjižnicama. Naročito, stoga, što rasprave o etnometodologiji u našim stručnim publikacijama, još uvijek nisu zauzele adekvatan prostor. No, vjerojatno će interes prema ovoj tematici jačati, paralelno sa narastajućim kritikama i(li) iniciranjem polemika od strane onih sociologa, koje etnometodolozi nazivaju »konvencionalnim« sociolozima. Nezaobilazan je, ipak, doprinos etnometodologije u ovoj mjeri, u kojoj oni nastoje metodološke nivoe raspravljajući isticati kao značajne i nezanimarive po razvoj suvremene sociologije.

Anči Leburčić

RUPPERT, HANS JÜRGEN

THEOSOPHIE — unterwegs zum okkulten Übermenschen

Friedrich Bahn Verlag, Konstanz, 1993.

Studija sociologa i protestantskog teologa H. J. Rupperta: »Teozofija — na putu ka okultnim nadljudima« relevantna je za sociologiju religije, sociologiju društvenih pokreta, pa i ekologiju. Rad je objavljen u »Rheine apologetische Themen« (R.A.T.), čije si je uredništvo uzelo u zadatak tematiziranje društvenih pojava suprotstavljenih kršćanskoj vjeri, jer su autori na stanovništvu potrebe povjesne analize samoga kršćanstva. Služeći se povjesnom i kritičkom metodom oni su eo ipso na stanovištu suprotstavljenom fundamentalizmu, koji izopćuje povjesnu metodu težeći ka sigurnom i bezupitnom autoritetu.

Za sociologiju religije interesantan je ovakav rad po sebi, jer je teozofija oblik religioznosti, koji odudara od svjetskih religija, a ovaj posebno, kao dijalog teologa s tom novom spiritualnošću. Isključivost i militantnost fundamentalizma, koji dovodi do nužnog odnosa religija—politika u teozofiji ima upravo suprotnost — težnju ka jednom interreligioznom pokretu smatrajući da sve religije imaju isti ezoterički prauzrok. Po autorovom shvaćanju stvaranjem »teozofijskih društava« i njihovim interreligioznim stremljenjima nameće se pitanje da li su oni religiozni pokreti i kao takvi i društveni pokreti. I napokon, utjecaj što ga je teozofija vršila i vrši na new-age ukazuje na relevantnost promišljanja teozofije, jer su najdublji uvidi u ekologiju također spiritualne naravi.

Teozofija se ne zadovoljava s onim što filozofija, metafizika i teologija iskazuju o Bogu, svijetu i čovjeku već se želi vjerovanjem izdići višim oblicima spoznaje istine. Ruppert naglašava da u tom smislu postoji široka struja kršćanske teozofije od alexandrijskih crkvenih otaca preko Hildegard von Bingen, Jakoba Böhmea sve do F. von Baa-

dera, Schellinga, ruskog sociologa Vladimira Solovljeva, Nikolaja Berdajeva i Sergija Bulgakova. Međutim — po autorovom mišljenju — moderna »teozofska društva« nastala bez biblijskoga korijena u 19. i 20. st., na tlu novovjekovnog okultizma i spiritualizma mogu se nazvati samo »pseudoteozofija«. Razlikovanje teozofskog okultizma od kršćanske teozofije svakako je primjereno pojmu, jer na moderna »teozofska društva«, ponajprije nastala u SAD, utječu istočnjačke religije, pa ih, osim Rupperta i drugi autori nazivaju »anglo-indijska teozofija«. U dvjema teozofijama »fundament« nije isti. Međutim, ulaženje u probleme povjesnom metodom — za koju se autor zalaže — i koja jedino omogućava pronicanje u bit svakog fundamentalizma, nikako nije jasno zašto bi se suvremena teozofija nazivala »pseudoteozofija«. U povjesnom ispoljenju ona može biti i »anglo-indijska teozofija«, razlikovati se od kršćanske teozofije, ali još uvijek ostaje teozofija. Teozofiju ne zadovoljavaju filozofijski, metafizički i teologijski iskazi, jer kako je još Blavatsky naznačila ona je »treći put« između etabrirane znanosti i tradicionalnih religija. Određenjem »trećeg puta« razlikovanje teozofskog okultizma i kršćanske teozofije ostaje u domeni interteoloških dijaloga.

»Treći put« postaje interesantan za sociologiju ukoliko definitivno oslobađa od odnosa religija—politika na svojim transcendentnim pretpostavkama. Transcendentne pretpostavke »trećega puta«, a izvan interteologijskih rasprava, odnose se ne samo na sociologiju religije već i na sociologiju društvenih pokreta. Izlazište teozofije da sve religije imaju zajednički ezoterički korijen i time nastojanje na jedinstvenoj svjetskoj religiji je sinkretički orijentirani pokret sa samorazumljivom tolerancijom. Time je teozofija »interreligiozni pokret«, koja samim pretpostavkama isključuje netolerantnost fundamentalističkih zasnivanja teokratskih država. Ruppert kao prvenstveno teolog, a onda sociolog tvrdi, da razgovori teozofa sa kršćanstvom i židovstvom nisu obavljani pa da se ne može govoriti o »interreligioznim pokretima« već samo o »parareligioznim pokretima«. Nama izgleda da se postekumenij-

ski interreligiozni razgovori i interreligioznost teozofije bitno razlikuju upravo na ontološkim pretpostavkama »trećega puta«. Put iznad tradicionalnih religija i ekumenijski dijalozi razlika je teozofijskoga monizma i razlikovanje Boga Stvoritelja i stvorenoga — čovjeka i svijeta. Teozofijsko »tajno učenje« svodi se na jedinstvo svijeta, čovjeka i boga — boga kao životne »snage« — »Brahmana/Parabrahmana« njegove aktivne prirode i faze mirovanja — pralaya. Teozofijski monizam za čovjeka znači gnostičko učenje njegovog obogotvaranja u samospoznaji. »Okultni nadčovjek« je čovjek-bog u samospoznaji, u dosizanju jedinstva sa »životnom snagom«, u poimanju kozmogeneze. Naći »antahtaranu« — most dūge, između energije najviše hijerarhije i ljudske osobnosti smisao je izbavljenja. Čovjek je Bog u stanju razvitka okultnim uviđajima u bit istine. Stvaralačko nastojanje između nižeg analitičkog znanja i viših mogućnosti mišljenja ozbiljuje se meditacijskim tehnikama. Kozmogeneza upućuje da u »manventuri« postoje »planetarni logosi« u svojih sedam utjelovljenja, a Sunčev je logos Bog našeg sistema. Sunce mišljeno kao duševni i duhovni organizam, dakle astrološki, a ne stronomski. Krist se poima kao »avatar« u astrološkom razdoblju »Ribe« ne da bi nas oslobodio grijeha nego da bi nam pokazao put vlastitog samoozbiljenja u samospoznaji i samobogotvorenju — na putu u »okultnog nadčovjeka«. U kozmogenezi, u astrološkom smislu, dolazi »novo vrijeme« vrijeme »Vodenjaka« a za to se vrijeme očekuje i novi Krist (Baileys).

Iz razumljivih transcendentnih i teologijskih pretpostavki »treći je put« za kršćanstvo neprihvatljiv. To ujedno znači da jedan interreligiozni pokret kao — uvjetno rečeno — pokret mira, koji raskida odnos religija—politika ne dolazi u obzir za vjernike tradicionalnih religija. Autor će, stoga, upućivati na one autore koji o teozofiji govore kao o »neopoganizmu«. Kao sociolog, a sa stanovišta teologije, Ruppert govori o »pseudoteozofiji«, pseudoreligioznim pokretima«, o »neopoganizmu«.

Ostati na putu između militantnog vjerskog fundamentalizma i veze religija—poli-

tika, s jedne strane, a s druge strane, suprotstaviti se interreligioznim pokretima stvarajući znatne metodološke poteškoće. One se odnose na »treći put« i onda kada se on odnosi na nadvladavanje etablirane znanosti.

Etabilirana znanost pripada Moderni i po svojoj je prirodi mehanicističko materijalistička i ateistička. Ta znanost utemeljena na Prosvjetiteljstvu i njemu pripadajućem shvaćanju racionalnosti otvorila je pukotinu »vjerovanja« i »znanja«, protjerala religiju u privatnu sferu građana. Dvojestvo istine: vjerska i znanstvena nikada nije do kraja zadovoljavalo niti etabliranu znanost, niti tradicionalne religije. U materijalističko-znanstvenom svjetonazoru, u svijetu Moderne, vjera u Napredak supstituirala je vjerske istine — »kršćansku teozofiju«. Stupanjem Moderne u krizu, a posebno ekološkom krizom svijeta, uspostavlja se pluralizam post-modernističkih svjetonazora. Teozofijsko učenje o »antarkarani« — stvaralačkom nastojanju između nižeg analitičkog znanja i viših mogućnosti mišljenja utječe na samorefleksiju znanosti o svojim granicama u new-ageu. New age — »novo doba« nadvladavanje je etablirane znanosti u smislu »trećega puta«. Promijenjeni svjetonazor u poimanju čovjeka i prirode pretpostavka je posljednjih spiritualnih uvida u ekologiju. Tradicionalne religije — u ovom slučaju kršćanska — sukobljavaju se sa »trećim putem« i tako se nalaze u metodičkim neprilikama jer se ne mogu zadovoljavajuće nositi niti sa materijali-

stičko-znanstvenom ateističkom kulturom, a niti sa znanostima o »antarkarani«.

Sa stanovišta teologa — u ovom slučaju autora — stoga se teozofija iskazuje kao »pseudoteozofija«, a »tajna znanost« o jedinstvu čovjeka svijeta i Boga kao »neopoganzam«.

Ezoterički korijeni svih religija, barem u priznavanju primata duhovnosti čovjeka, nužno se sukobljavaju i sa etabliranom znanostima i sa tradicionalnim religijama. Smjerna teozofije, a posebno new-agea, na transformaciju čovjeka, na okultnu samospoznaju svojega o ogotvorenja postaju tako — u očima autora — »put ka okultnim nadljudima«.

Svaka tradicionalna religija sukobljava se i sa Modernom i sa »trećim putem«. Tradicionalna religija nalazi se u teškoćama nastalima iz krize Moderne: fundamentalistički militantna nepovjesnost, s jedne strane, a s druge strane, tolerantnost jedinstvene svjetske religije obogtorenjem čovjeka u jedinstvu čovjeka, svijeta i Boga.

Studija je autora vrlo instruktivna jer nam pokazuje da i bez namjere ka militantnosti kritike »okultnog nadčovjeka« počiva na tradicionalnom religijskom »fundamentu«. Stoga će Ruppert i ocijeniti put Moderne do »pseudoteozofije« kao put od »sekularnoga utopizma« do »mističnog utopizma«.

Blaženka Despot